

період, як і попередні, як вважають Гриньови, повинен зайняти своє місце в колекції.

У колекції Гриньових є роботи митців, які нині активно працюють: А. Криволап, О. Тістол, В. Ралко, О. Ройтбурд, Ю. Шерешевський, І. Павельчук та інші. Твори цих майстрів очолюють рейтинги виставкових проєктів та галерейних вернісажів, вітчизняних та зарубіжних аукціонів. Також присутні роботи учасників концептуальної культурно-мистецької акції «Гурзуфські пленери» (2009). Образно-стилістичний аналіз цих робіт є темою окремого дослідження.

У цій статті ми торкнулися лише деяких аспектів колекційної діяльності подружжя Гриньових. Досить повно висвітлено в інших виданнях їх діяльність, пов'язану з проведенням культурно-мистецької акції «Шляхами Васильківського: погляд через століття». Нашим завданням було прослідкувати напрями колекціонування, серед яких вирізняється складова, традиційна для вітчизняного колекціонування – поєднання класичного мистецтва з новим, що є запорукою його еволюції та подальшого розвитку.

Література

1. Гриньова Тетяна Волеславівна // В Україні жіноче обличчя / авт.-упор. Шахівський О. Л. — К., 2001. — Вип. 1. — С. 118–121.
2. Passinato: Каталог виставки призначений из коллекции семьи Б. В. и Т. В. Гриневых. Живопись, графика. — Х., 2006. — 110 с.

І. А. Корнацький

Місцева дореволюційна періодика в колекції Артемівського краєзнавчого музею

Останніми десятиліттями дедалі зростає зацікавлення краєзнавців і широкої громадськості історією культури Донеччини на початку ХХ ст. У сучасних дослідженнях зазнають корективів усталені в радянські часи стереотипи, пов'язані з вузькокласовим підходом до явищ, знаходять позитивну оцінку безперечні культурні здобутки дорадянської доби в історії нашого краю.

Цікавим і важливим джерелом до історії культури й громадського життя нашого краю в дореволюційний період є місцева періодика. Газети, що видавалися в дореволюційному Бахмуті – центрі повіту, до якого входила значна частина промислового Донбасу, давно привернули увагу

дослідників як джерело цінної краєзнавчої інформації. Про дореволюційні бахмутські газети й журнали йшла мова в статтях В. П. Замкового [2, с. 38–40; 3, с. 6–8], С. В. Федяєва [7, с. 50–52], Л. Л. Декурно [1, с. 94–99], відповідних розділах книг О. Г. Копила [4, с. 49–50], С. Й. Татарінова й Н. О. Тутової [6, с. 184–185], А. В. Шевченка [13, с. 149–154, 175–177, 182–183]. Цінним посібником для краєзнавців став каталог, підготовлений Донецькою обласною науковою бібліотекою ім. Н. К. Крупської [5]. Заслугує уваги також колекція місцевої дореволюційної періодики, що зберігається в Артемівському краєзнавчому музеї. Метою цієї статті є огляд колекції, аналіз її інформаційних можливостей та культурно-історичного значення.

Серед місцевої періодики дореволюційної доби однією з перших за часом появи й найбільш тривалою за періодом видання була щотижнева «Народная газета Бахмутского земства» (1906–1917 рр.). Вона виходила за редакцією голови повітової земської управи (А. А. Карпов, а з № 22 за 1911 р. — М. В. Рутченко) [5, с. 19–20].

«Народная газета» подавала читачам відомості переважно про земське життя та сільське господарство, друкувала також матеріали з життя міста Бахмута, звіти про засідання міської думи. Передплата на рік коштувала 75 копійок, на півроку – 40 копійок. Газета розсилалася безкоштовно в межах Бахмутського повіту в усі волосні й сільські правління, усім земським гласним, членам сільськогосподарської ради, лікарям, фельдшерам та вчителям. Редакція містилася в будинку Бахмутської повітової земської управи.

У фондах Артемівського краєзнавчого музею «Народная газета Бахмутского земства» представлена № 47 від 25 грудня 1913 року, № 5 від 15 лютого, та № 46–48 від 25 грудня 1914 року, № 46–47 за 1916 р. та № 1 за 1917 р. [10]. На сторінках «Народной газеты» зустрічаємо багато цікавої й корисної інформації про життя міста й повіту. Передноворічний номер за 1913 р. у рубриці «Земские дела» розповідає про плани земства на наступний 1914 р.: асигнування 500 крб. на передплату педагогічних журналів для вчителів земських шкіл, утворення при земських школах ремісничих відділень, відкриття двох нових медичних ділянок. У кореспонденції К. Лобко розповідається про перший з'їзд кредитних кооперативів Бахмутського повіту. Обговорюються актуальні проблеми сільського вчительства, його культурно-просвітницької місії на селі.

У лютому 1914 року газета друкувала пропозиції до хворих на туберкульоз та ревматизм про лікування коштом Бахмутського земства.

Повідомлялися новини сільськогосподарської кооперації, розповідалося про успішний досвід організації гарячих сніданків для учнів земських шкіл. Друкувалися кореспонденції з сіл, новини місцевого життя. Рубрика «По России» містила огляд газетних та журнальних новин. У рубриці «Городская жизнь» розповідалося про вшанування земського діяча Г. О. Смекалова з нагоди обрання його мировим суддею. На юридичні питання читачів «Народной газеты» відповідав губернський чиновник П. І. Кармазін. Серед оголошень переважала сільськогосподарська тематика: запланована на вересень 1914 року сільськогосподарську й промислову виставку, діяльність у Бахмутському повіті агентів із переселення селян до Сибіру. Значне місце займала реклама сільськогосподарських періодичних видань.

Із початком Першої світової війни дедалі більше місця на сторінках газети займає військова тематика. Так, у № 46–47 за 1916 рік повідомляється про різдвяні подарунки на суму понад 4000 карбованців від жителів повіту й земських службовців 415-му Бахмутському полку, сформованому під час війни. Публікується положення про реквізицію коней у населення під час війни через посередництво земських установ. Сюжети віршів та оповідань також навіяні подіями світової війни.

Як додаток до «Народной газеты Бахмутского земства» видавався «Сельскохозяйственный календарь» – безкоштовна премія передплатникам. Уперше він був виданий у 1913 р. на 154 сторінках, а вдруге – у 1914 році. У фондах Артемівського краєзнавчого музею зберігається неповний примірник «Сельскохозяйственного календаря на 1914 г.» [11, с. 33–100].

На сторінках календаря значне місце займають довідкові відомості: розподіл Бахмутського повіту на страхові та ветеринарні ділянки, райони інспекторів народних училищ, ділянки судових приставів та мирових суддів Бахмутського округу, розклад засідань Бахмутського з'їзду мирових суддів, Бахмутської землевпорядної комісії, склад з'їзду мирових суддів та з'їзду земських начальників, статистичні дані про медицину в повіті. Далі йдуть юридичні довідки з окремих питань.

Дуже різноманітним за тематикою й інформаційно насиченим є власне сільськогосподарський розділ календаря. Розповідається про заходи земства з розвитку тваринництва, даються поради з баштанництва тощо. Подаються роз'яснення про хвороби домашніх тварин та їх лікування. Серед авторів цих матеріалів – агрономи А. Юдін, Завадський, ветеринарний лікар Н. Н. Богданов та інші досвідчені фахівці. Календар подавав читачеві

також докладну статистику діяльності кредитних кооперативів Бахмутського повіту.

Поруч із «Народною газетою» біля витоків місцевої бахмутської періодики на початку ХХ ст. була також газета «Донецкий вестник», що видавалася в 1906 р., але була призупинена за розпорядженням генерал-губернатора у зв'язку з оголошенням військового стану. Поліція конфіскувала всі номери, що вийшли у світ, а редактори газети Коніков і Балабанов були притягнуті до відповідальності [5, с. 14].

Так само постраждала від цензурних утисків щоденна вечірня газета «Бахмутский листок» (редактор-видавець М. Мишнаєвський). Усього встигло вийти у світ 13 номерів від 15 до 28 квітня 1912 року, після чого газета була призупинена розпорядженням адміністрації. Передплатникам замість призупиненого видання надсилалася щойно заснована 1 травня 1912 року газета «Донецкое слово» [5, с. 12].

Період її видання обмежується 1912 р., редактором-видавцем «Донецкого слова» був Ю. Ф. Мархлевич. У колекції музею «Донецкое слово» представлено № 19 від 30 травня 1912 року [9]. Контора й редакція газети були розташовані на Торговій площі у будинку Клещова, місцем друку була бахмутська друкарня І. І. Дерковського. Передплата «Донецкого слова» на чотири місяці коштувала 2 крб. 25 коп., на місяць – 60 коп., ціна окремого номера – 2 коп. Плата за друк оголошень складала 5 коп. за рядок петиту перед текстом і 7½ коп. після тексту.

Серед інших місцевих газет «Донецкое слово» відзначалося глибиною й різноманітністю змісту. На с. 1–2 друкувалися оголошення Санкт-Петербурзького телеграфного агентства. На с. 2 зустрічаємо статтю лікаря С. Юсевича «Санитария и Бахмут», яка друкувалася з продовженням і містила серйозні пропозиції щодо поліпшення санітарного стану міста. На с. 3 – виклад літературознавчої лекції Г. Петрова «Идейная пустота» з аналізом ідейної кризи в тогочасній російській літературі. Там же – хроніка місцевого життя, між іншим – згадка про заплановане на 10 червня 1912 року урочисте відкриття єврейської лікарні в Бахмуті та ін.

На першій сторінці друкувалася реклама заміського саду «Акваріум» під дирекцією Л. Я. Каракаш'янц, де щоденно відбувалися гранд-концерти відомих артистів та артисток та Віденського концертного струнного оркестру під управлінням Л. Г. Гутіна. Оголошувалося про духовно-світський концерт в театрі О. О. Чепурковського та сеанси кінокартин в його ж «електробіографі».

На останній сторінці більше торговельно-промислової реклами: склад землеробських машин та знарядь І. І. Найговзена та Я. С. Фрідмана в Бахмуті, пошив чоловічого одягу Я. І. Штафінського, Н. Локшина, друкарня І. І. Дерковського, завод братів Вараксіних, машинобудівельний завод товариства Ремпель і Курке, аптекарська крамниця І. З. Лебедева, книжки видавництва С. А. Козловського для самоосвіти. Той же завод товариства Ремпель і Курке запрошував на роботу досвідчених токарів та модельників, торговельна контора Якова Брукмана – бухгалтера, продавця й прикажчика. У довідковому відділі розміщено літній розклад поїздів по станції Бахмут Південної залізниці.

Одним із провідних місцевих періодичних видань була щоденна газета «Бахмутская жизнь», що виходила в 1914–1916 роках. Редакторами її в різні роки були Л. М. Коніков (1914–1915), А. Я. Рубанчик (1915), П. П. Пилаєв (1915), Н. Д. Павленко (1915–1916). Водночас вони були й видавцями газети: спочатку Л. М. Коніков, потім (з № 266 за 1915 р.) П. П. Пилаєв і нарешті Н. Д. Павленко (з № 348 за 1915 р.) [5, с. 11]. У фондах Артемівського краєзнавчого музею «Бахмутская жизнь» представлені №№ 234 та 284 за 1915 р. [12]. Редакція й контора «Бахмутской жизни» розміщувалися в друкарні І. І. Дерковського, де й друкувалася ця газета. Передплата на рік коштувала 5 крб., на півроку – 3 крб., на 3 місяці – 1 крб. 75 коп., на 1 місяць – 60 коп., ціна окремого номера складала 2 коп.

В умовах Першої світової війни значне місце серед новин займали повідомлення про події на фронті й у тилу. Так, у № 234 були оприлюднені розпорядження головного начальника Одеського військового округу про вільний вивіз за межі Катеринославської губернії до району театру війни всіх затриманих на залізничних станціях партій борошна, а також про порядок продажу денатурованого спирту та реєстрацію всіх запасів спирту, горілки та вина. Уповноважений із заготівлі провіанту й фуражу для потреб армії К. Д. фон Гессен звертався до населення з пропозицією продати для армії запаси ячменю, вівса, житньої та пшеничної муки. Ціни для добровільного продажу були встановлені на 15% вище, ніж для реквізицій. Повідомлялося про прибуття на катеринославський розподільний пункт поранених уродженців бахмутського повіту Т. Очкурова, Є. Микити та Л. Величка, а також про прибуття до Бахмута партії поранених, яких розмістили в місцевих шпиталях.

У № 284 подавалися офіційні телеграми від штабу Верховного Головнокомандувача й від штабу Кавказької армії з викладом бойових

дій на фронті, а також огляд «Армейского вестника». Було організовано повітовий комітет для збору пожертв для пересувного військового шпиталю під головуванням В. П. Пестеревої й оголошено про організаційні збори в Народному домі 6 травня 1915 року. Серед інших новин зазначають на увагу повідомлення про намір відкрити учительські семінарії в Маріуполі, Бахмуті й селі Єлизаветівка Слов'яносербського повіту та списки випускниць 7 та 8 класів Бахмутської першої жіночої гімназії.

Значне місце в газеті займали оголошення, які друкувалися по ціні 25 коп. за рядок петиту на першій сторінці й 20 коп. на останній (для жителів Бахмута плата за оголошення була знижена відповідно до 15 й 10 коп.). На перших сторінках друкувалися оголошення про передплату на «Бахмутскую жизнь», анонси кінотеатрів О. О. Чепурковського й «Модерн», реклама Торгового будинку «М. А. Розенфельд і Ко», хіміко-бактеріологічного кабінету при Старо-Бахмутській аптеці провізора Д. Я. Межеровського, кондитерської П. М. Машур'янца. Повідомлялося про гастролі ансамблю російської оперети під керівництвом В. Г. Дарова в літньому саду й театрі Чепурковського та про відкриття в цьому саду їдальні артиллю офіціантів.

На останній сторінці друкувалися оголошення приватного змісту: про послуги репетиторів І. Д. Євенбаха та Л. Юровської-Євенбах, найом приміщень, продаж фісгармонії й бажання придбати піаніно, новинки в крамницях готового одягу і меблів. «Бахмутская жизнь», таким чином, є джерелом цікавої й різноманітної інформації про ділове й культурне життя повітового Бахмута.

Досить нетривалою була видавнича історія щоденної газети «Бахмутский курьер», що видавалася в 1913 р. за редакцією В. М. Малашенка. У січні – лютому 1913 р. вийшли у світ лише 13 номерів. У фондах Артемівського краєзнавчого музею ця газета не представлена [5, с. 12].

Бахмутська щоденна вечірня газета «Бахмутская копейка» (редактор-видавець Є. А. Кашникова) існувала з 1913 до 1917 року. В експозиції Артемівського краєзнавчого музею представлений № 68 цієї газети від 13 червня 1913 року. Редакція й контора газети розміщувалися в Бахмуті по вул. Олександрівській, 26. Друкувалася «Бахмутская копейка» у друкарні І. Х. Новикова. Вартість передплати на рік становила 3 крб. 60 коп., на півроку – 1 крб. 80 коп., на місяць – 30 коп., ціна окремого номера – 1 коп.

На сторінках «Бахмутской копейки» значне місце займали телеграми Санкт-Петербурзького телеграфного агентства, розподілені за рубриками «За границей» та «По России», а також звіт про чергове засідання Державної Думи. У рубриці «Местная жизнь» розповідається про вибори в Бахмутському професійному товаристві торговельно-промислових службовців. Події театрального й музичного життя представлені рецензією на драму «Отверженные» у виконанні єврейської трупи І. І. Брандеско та заміткою про бенефіс актриси М. Є. Вишнякової.

У газеті друкувалися оголошення за ціною: для жителів Бахмута 20 коп. за рядок петиту на першій сторінці й 10 коп. на останній, для решти відповідно 30 і 15 коп., для тих, хто шукає роботу – 5 коп. за рядок. На першій сторінці бачимо оголошення про гастролі тієї ж трупи І. І. Брандеско, на останній міститься реклама товарів і послуг Бахмутської концесії Акціонерного товариства «Телефон», фільтрів для води (звертається увага на погану якість води в Бахмуті), зубного порошку «Зеноль». Пропонували послуги репетиторів студент Рубінович та випускниця Бахмутської жіночої гімназії Херсонська. Шукали роботи особи, які претендували на місце лакея, ключника, прикажчика або завідувача економії в сільському господарстві.

Копійчана ціна номера газети та пільги, що стосувалися приватних оголошень про пошук праці, очевидно, відображали настанову редакційної політики на демократизм і загальнодоступність цього видання.

Перед тим Є. А. Кашникова виступила редактором та видавцем щотижневого літературно-художнього, популярно-наукового та гумористичного журналу «Сфинкс», чотири номери якого вийшли у серпні – вересні 1912 р. [13, с. 149–151].

Цікавим явищем культурного життя повітового Бахмута стало видання в 1916–1917 роках щомісячного учнівського журналу «Проблески» при Бахмутському реальному училищі за редакцією викладача історії О. Л. Кобалевського. Примірники журналу зберігаються в Російській національній бібліотеці (№№ 1–3 за 1916 р.), Російській державній бібліотеці (№ 1 за 1916 р.), і лише в Артемівському краєзнавчому музеї є повний комплект журналу включно із №№ 4–6 за 1917 р. [8].

Журнал друкувався в Бахмуті в друкарні І. І. Дерковського, виходив у світ щомісяця з жовтня 1916 до березня 1917 року. Ціна номера складала 40 коп., обсяг поступово збільшився з 20 до 32 сторінок. Приймалися оголошення по 2 коп. за рядок петитом перед текстом і по 1 коп. за рядок після тексту.

Метою видання було всебічне висвітлення шкільного життя й прагнень учнів, розвиток у них інтересу до самостійної творчої праці. У першому номері було оголошено рубрики – відділи, з яких має складатися журнал: белетристика, звіти про видатні події шкільного життя, наука, літературно-критичний відділ, спорт, шаради, ребуси, загадки та інше, театр і музика, опис різних таємничих явищ, листування, суміш, оголошення.

Як бачимо, програма журналу була досить широкою й намагалася врахувати все розмаїття смаків і зацікавлень учнівської молоді. Не все із наміченого вдалося здійснити, деякі заплановані розділи так і не знайшли свого місця на сторінках журналу. Зате в останньому номері з'явився не запланований на початку гумористичний розділ «Сміх».

Найбільшою популярністю в дописувачів користувався розділ белетристики, де школярі друкували свої поетичні й прозові спроби. Серед звітів про події шкільного життя переважають розповіді про екскурсії: до Катеринослава, через Дніпрові пороги, до Святих гір та по місцях «Слова о полку Ігоревім». Розділ науки заповнений учнівським рефератом про робітниче питання в Англії у XIX ст., який друкувався з продовженням у №№ 2–6. Постійним автором рубрики театру й музики був учень 7 класу реального училища, чие прізвище заховане під криптонімом А. Л. Йому належить серія статей про життя й творчість С. В. Рахманінова, а також стаття про музичну освіту в Росії.

Революційні події 1917 р. сприяли розширенню тематики статей, посиленню уваги до суспільно-політичних питань. Так, у № 6 надрукована стаття учениці I жіночої гімназії В. Ф. «По поводу «Женского дня» 23 февраля 1910–1917 гг.». Утім, саме Лютнева революція 1917 р. й наростання соціально-економічної кризи, треба думати, спричинили припинення видання журналу: березневий номер за 1917 р. виявився останнім.

Серед юних авторів «Проблесков» – учні реального училища, чоловічої та двох жіночих гімназій Бахмута. Серед них звертає на себе увагу активністю й визначним обдаруванням Олександр Фінкель – уродженець Бахмута й учень реального училища, пізніше відомий вчений-філолог і перекладач [7, с. 50–52]. У «Проблесках» під власним прізвищем, під псевдонімами й криптонімами друкувалися перші його віршовані твори й переклади, полемічні спроби, літературно-критичні етюди про Сергія Городецького, Ігоря Северяніна та ін. Загалом «Проблески» успішно виконували свою функцію розвитку творчих здібностей, гуртування

обдарованої учнівської молоді. Не випадково пізніше, на початку 1990-х років, в артемівській школі №11, що працює в приміщенні колишнього реального училища, було зроблено спробу відродження цього учнівського журналу [3, с. 6–8].

Періодична преса початку ХХ ст. є незамінним джерелом історичного краєзнавства завдяки своєму комплексному, синтетичному характеру, що поєднує багато форм інформації: документальну, поточно-хронікальну, особового характеру тощо. Музейна колекція місцевої дореволюційної періодики активно використовується в краєзнавчих дослідженнях, експонується в стаціонарній експозиції залів Артемівського краєзнавчого музею та на тимчасових виставках (наприклад, «3 історії Бахмутської пошти», 2001), викликає значний інтерес у відвідувачів.

Література й джерела

1. Декурно Л. Л. Преса Донеччини: історія та сучасність / Л. Л. Декурно // Літопис Донбасу : краєзн. зб.; Вип. 10. — Донецьк, 2002. — С. 94–99.
2. Замковой В. П. Печатное слово в Бахмуте / В. П. Замковой // Рідний край : іст.-краєзн. альманах. — № 1. — Донецьк, 1995. — С. 38–40.
3. Замковой В. П. У истоков нашего журнала / В. П. Замковой // Проблески. — 1990. — № 1. — С. 6–8.
4. Копыл А. Г. Бахмут, столица «Новой Америки» / Копыл А. Г. — Артемовск, 1998.
5. Місцеві періодичні видання Донеччини: каталог-довідник. Вип. 1 (1889 – 1917) / уклад. Т. М. Дрьомова. — Донецьк, 2006. — 36 с.
6. Татаринов С. Й. Нариси історії самоврядування в Бахмуті і повіті у ХVIII – ХХ століттях / С. Й. Татаринов, Н. О. Тутова. — Артемівськ, 2008.
7. Федяев С. В. «Проблески» и А. М. Финкель / С. В. Федяев // Бахмутський часопис. — 1999–2000. — № 7–8. — С. 50–52.
8. Фонди Артемівського краєзнавчого музею (далі – АКМ). — Ф. 7. — Спр. 21. Учніський журнал «Проблески». 1916–1917 рр.
9. Фонди АКМ. — Ф. 11. — Спр. 1. Газета «Донецкое слово». — 1912 р.
10. Фонди АКМ. — Ф. 11. — Спр. 2. «Народная газета Бахмутского земства». — 1914–1917 рр.
11. Фонди АКМ. — Ф. 11. — Спр. 14. «Сельскохозяйственный календарь на 1914 год».
12. Фонди АКМ. — Ф. 11. — Спр. 22. Газета «Бахмутская жизнь». — 1915 р.
13. Шевченко А. Бахмутська мозаїка / А. Шевченко. — Артемівськ, 2008.